

КРИЗА ДОВІРИ ЯК КЛЮЧОВА ПРОБЛЕМА РУЙНАЦІЇ СОЦІАЛЬНОЇ ВЗАЄМОДІЇ

Одним з компонентів соціального капіталу – неформальних норм або цінностей, які роблять можливими колективні дії у групах людей [1, с. 4] – виступає довіра. Довіру визначають як «очікування, яке виникає у членів співтовариства, з приводу того, що інші його члени будуть поводитися більш-менш передбачувано, чесно і з увагою до потреб навколишніх, погоджуючись з деякими спільними нормами» [2, с. 52]; як «відповідальність, чесність і передбачуваність у взаємовідносинах між економічними агентами» [3], що ґрунтується на дотриманні людьми обов'язкових для всіх моральних норм. Такими є ідеї, уявлення, відчуття, установки щодо таких чеснот, як добропорядність, патріотизм, вірність, обов'язок, совість, ставлення до праці і навчання [4, с. 74], відповідальність. Довіра виступає фундаментом злагодженості дій, узгодженості інтересів, співвіднесеності намірів тощо основних економічних суб'єктів – держави, домогосподарств і бізнесу.

Науковці зазначають, що в українському суспільстві існує низька довіра, насамперед, до інститутів влади [5].

Нами була зроблена спроба переконатися чи спростувати цю думку, дослідивши рівень довіри жителів Полтавської області шляхом соціологічного опитування, проведеного у грудні 2014 р. – січні 2015 р. В ході дослідження було опитано 120 чоловік різної статі, віку, рівня освіти та доходів. Вибірка здійснювалася на основі стихійного методу опитування: розсилання запитань за допомогою Інтернет-ресурсу, звернення до знайомих та до їх знайомих. Об'єктом опитування стали 17 соціальних владних та позавладних інститутів: Президент України, КМУ, ВРУ, місцеві органи влади, політичні партії, міліція, судові органи, прокуратура, ЗСУ, НБУ, профспілки, ЗМІ, профспілки, сім'я, друзі, колеги, церква. Інтерв'юювані мали обрати одну відповідь з таких варіантів: «довіряю», «не довіряю», «важко сказати». Аналіз результатів опитування дає можливість прослідкувати вплив на довіру до певного соціального інституту таких чинників, як вік, стать, освіта та

рівень доходів, що дозволить виявити загальну атмосферу довіри в Україні як суспільного організму.

Так, на прохання оцінити свою довіру до Президента України 10 % опитаних відповіли «довіряю», 15 % – «важко сказати», решта 75 % відповіли «не довіряю». Довіра і до Верховної ради, і до політичних партій як до соціальних інститутів загалом є надзвичайно низькою: в обох випадках більшість людей відповіли «не довіряю» – по 85 %. Позитивну відповідь дали по 2,5 % опитаних осіб, «важко сказати» – по 12,5 %. Дещо вищий рівень довіри викликає Уряд України – 7,5 % опитаних висловлюють довіру цьому соціальному інституту, 12 % «важко сказати», але 80 % опитаних все ж не довіряють Уряду України. Довіра до органів місцевої влади також бажає кращого: лише 5 % опитаних висловили довіру до цього соціального інституту, недовіру – 80 %, не визначилися 15 % респондентів.

Наступний блок питань стосується довіри до соціальних інститутів, пов'язаних із захистом громадян. Стосовно міліції, судових органів та прокуратури опитувані висловлювали особливий скепсис. Результати є вельми красномовними: 5 % опитуваних довіряють міліції, стільком же «важко сказати», відповідно, 90 % заявили про свою недовіру міліції. Лише двоє осіб (близько 1,7 %) відповіли «так» на питання: «Чи довіряєте Ви судовим органам?», 12 % опитуваних не змогли дати однозначної відповіді, 86,3 % осіб відповіли «ні». Вищий, але не суттєво, авторитет у прокуратури: довіру до цього соціального інституту висловили 5 % опитаних, 10 % не визначилися, решта – 85 % відповіли, що не довіряють цьому інституту.

З'ясувалося, що на сьогодні найбільшу довіру у полтавчан викликають ЗСУ. Більша половина опитаних, а саме 57,5 % осіб на питання «Чи довіряєте ви Збройним силам України?» відповіли ствердно. Серед них, 32,5 % жінок і 25 % чоловіків. Жінки – це переважно особи із середньою спеціальною освітою, усіх вікових категорій (від 18 до 60 років). Чоловіча стать представлена особами різного віку (від 18 до 67 років) та різною освітою (від студентів до людей, які мають кілька вищих освіт).

Такий соціальний інститут, як Національний банк України має також надзвичайно низький рівень довіри серед населення: довіряють 4 % опитаних, не визначилися 9 % опитаних, не довіряють – 87 % опитаних. Варто указати, що опитування проводилося у січні 2015 року, коли ситуація з національною валютою ще не набула надзвичайної гостроти, яку українці спостерігали у лютому 2015 р.

Дещо вищий рівень довіри має такий соціальний інститут, як профспілки, хоча значна кількість опитуваних зазначали, що не бачать ознак їх функціонування. Отже, по 17,5 % осіб відповіли «довіряю» та «важко сказати», не довіряють 65 % респондентів.

Наступний соціальний інститут – ЗМІ (газети, радіо, телебачення) мають такі показники довіри: 5 % осіб відповіли «довіряю», 25 % – «важко сказати», відповідно 70 % опитаних відповіли «не довіряю». Поряд з високим відсотком недовіри до ЗМІ варто звернути увагу на доволі високий, порівняно з іншими соціальними інститутами, відсоток людей, які відповіли «важко сказати».

Далі проаналізуємо соціальні інститути, які демонструють високий рівень довіри населення. Це такі інститути, як громадські об'єднання, церква, сім'я, друзі та колеги. Громадським об'єднанням довіряють 22,5 % респондентів, приблизно стільки ж – 25 % – не довіряють, 52,5 % осіб не визначилися. Серед тих, хто довіряє, ми маємо таке статеве співвідношення: 7,5 % жінок і 15 % чоловіків. Варто сказати, що більшість осіб чоловічої статі відповідали однозначно «довіряю» або «не довіряю», серед осіб жіночої статі – суттєва кількість тих, хто сумнівається – 40 %, серед чоловіків – лише 12,5 %. Відповідно, серед чоловіків більше тих, хто сказав «не довіряю», ніж серед жінок – 17,5 % і 7,5 % відповідно. Серед тих, хто відповів «довіряю» – більшість студентів чоловічої статі або тих, хто нещодавно здобув вищу освіту, відповідно молодого (18–25 років) віку.

Стосовно такого соціального інституту, як сім'я маємо доволі рівні показники: однакова кількість осіб чоловічої та жіночої статі – по 42,5 % – відповіли «довіряю» (всього 85 %), 7,5 % жінок та 5 % чоловіків відповіли «не довіряю», і всього 2,5 % осіб чоловічої статі відповіли «важко сказати». Стосовно друзів маємо такі результати: 70 % відповіли «довіряю», серед них 37,5 % жінок і 32,5 % чоловіків; 2,5 % жінок і 7,5 % чоловіків відповіли «не довіряю», «важко сказати» – відповіли по 10 % осіб обох статей. Стосовно довіри до колег, то її демонструють 30 % опитаних, 25 % – не визначилися, а 45 % – «не довіряють» колегам по роботі.

Церкві довіряють 37,5 % опитаних, 42,5 % – не визначилися і 20 % «не довіряють». Показник довіри до церкви є також доволі високими. Але менше всього церкві довіряють молоді люди, більше – люди похилого віку. Важко зробити висновки про вплив освіти та доходів на ставлення населення до церкви. Вирішальним чинником тут можуть бути погляди та переконання людей.

Слід зазначити, що рівень доходів опитуваних не мав суттєвого впливу на вибір респондентами варіантів відповідей.

Таким чином, у сучасній демократичній державі як цілісного соціального організму, для мирного співжиття, нормального функціонування економіки та плідної діяльності потрібна довіра до соціальних інститутів. Слід констатувати, що на сьогоднішній день населення найбільше довіряє тим соціальним інститутам, які найменше пов'язані з державою-владою, а саме громадським об'єднанням, церкві, сім'ї, друзям та колегам. У тій воєнно-політичній ситуації, в якій опинилася Україна, високий рівень довіри мають Збройні сили. Загалом же результати опитування є вкрай тривожними, оскільки соціальна тканина українського суспільства не є цілісною, спостерігається руйнування соціальної взаємодії та одного з її основних інструментів – довіри.

ЛІТЕРАТУРА

1. Власов Ф. Б. Социальный капитал и социальная рента цивилизованных межгосударственных институтов взаимодействия [Электронный ресурс] / Ф. Б. Власов. – Режим доступа : <http://plprogect.ru/download/part06-08.pdf>.
2. Нарастить социальный капитал [Електронний ресурс] // Эксперт Украина. – 2007. – № 1–2. – С. 40; Таких низьких показників довіри до влади, які має Україна, в Європі просто не спостерігається. – Режим доступу : http://www.dif.org.ua/ua/commentaries/sociologist_view/djowjdgowopgipwergprihgp.htm; Українці хочуть мира и не верят властям [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.dif.org.ua/ua/multimedia/ukraincy-hot-vlastjam.htm>; Україна за рівнем довіри до влади посідає останні місця в Європі [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.unian.ua/politics/750445-ukrajina-zarivnem-doviri-do-vladi-posidae-ostanni-mistsya-v-evropi.html>; Кому українці доверяють більше – президенту или премьеру (инфографика) [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.segodnya.ua/politics/pnews/komu-ukraincy-doverayayut-bolshe-prezidentu-ili-premeru-infografika-597220.html>.
3. Непокупна Т. А. Проблема формування соціального капіталу через призму національного менталітету / Т. А. Непокупна, Т. В. Бровко // Соціально-економічні трансформації в епоху глобалізації. Матеріали Другої Всеукраїнської науково-практичної конференції. Том 1. – Полтава: Скайтек, 2007. – 180 с.
4. Фукуяма Ф. Доверие: социальные добродетели и путь к процветанию / Ф. Фукуяма: [Пер. с англ.]. – М.: ООО «Издательство АСТ»: ЗАО НПП «Ермак», 2004. – 730 с.
5. Що таке соціальний капітал? Київська лекція Френсіса Фукуями // День. – 2006. – 17 жовтня. – № 177. – С. 4.